(недорідні роки) в Петриківці цілі родини працювали коло цього малювання і багато відвозили його на сусідню врожайну Полтавщину, де обмінювали на борошно. Отже, у великому селі Петриківці (25000 ж.), з його жвавими базарами й велелюдним річним ярмарком, настінне мальовання, що було тут 15 років тому, тепер остаточно поступилося місцем для ще приступнішої форми—мальовання на папері, що його може мати кожен, хто забажає ним прикрасити свою піч. І справді, на роботу петриківських селянок доводилося направляти в селах за 30 — 40 верстов від Петриківки.

Поряд сіл, де мальовання дуже поширене, можна тепер знайти й такі, де ця форма творчости народньої вже геть зникла; там мальовання витиснули фабричні вироби. Це бачимо по тих селах, що лежать близько міст. Села ції, колись багаті на мальовання, ледве пам'ятають за них тепер, і тільки зрідка можна знайти в них відгуки колишнього малярства на стінах усередині хижок, повіток — нежилих будівель, де даються вже не цілі композиції, а окремі мотиви, без жадного композиційного зв'язку, нашвидку зроблені, бідні на барви.

Є кілька сіл, де мальовання перебуває в процесі заникання, і в них ми можемо спостерігати, як саме отой процес одбувається: мальовання виводиться спершу в центрі села, в осередку, де живуть заможніші люди, що частіш бувають у місті, де вони купують міські фабричні вироби; довше задержується мальовання по сільських окраїнах, де живе бідніша частина людности — ці мусять удовольнятися продуктами власної творчости, щоб окрасити своє житло; та поволі мальовання і в них заникає, найдовше затримуючись аж у краї села, у тій його частині, що знана під назвою «кут» і що часто й територіяльно буває відірвана від решти села (Покровське, Олексіївка, Шолохове).

Часом мальовання швидше заникає тоді, коли майстрині-виконавці, що їхня умілість, зацікавлюючи, підживляла любов до малювання, покидають рідне село: або йдуть на виробництво до міста, абож виходять заміж у сусідні села.

Мальовання дуже поширене в тих селах, де традиційна старовина взагалі задержується довше, де співають іще старовинних пісень, давні звичаї збереглися, національні вбрання задержалися в найбільшій своїй чистоті. З таких сіл найвизначніші: село

Капулівка (Криворізької округи); сюди таки можна залічити села Олександрівку (Криворізької окр.), Авули (Дніпропетровської окр.). Серед мальовання по цих селах подибуємо найрідші зразки; вони дають нам змогу встановити зв'язок наступности поміж цим родом, формою народньої творчости і іншими її формами, що на них можна простежити, як еволюціонували мистецькі форми орнаменту.

IV. МАТЕРІЯЛИ, ЩО ВЖИВАЮТЬ ЇХ НА МАЛЬОВАННЯ.

«Квітчають» свою хату, себто розмальовують її, найчастіш молодиці, рідше — молоді дівчата; трапляється, що й жінки дозрілішого віку прикрашують свою хату мальованням, а по селах, де мальовання переводиться або вже геть перевелося, славу вмілих виконавиць нераз мають старезні баби. Щоб до малювання бралися чоловіки, трапляється дуже нечасто.

Селянки-художниці здебільша зовсім неписьменні, ніде не вчилися, рідше малописьменні. З молодих дівчат цікавляться й малюють тії, що або й трохи до школи не ходили, абож училися дуже недовго, одну зиму, напр. Хто закінчив школу — не малює зовсім і не цікавиться тим малюванням.

У виборі фарбовин, як і в заміні одного роду фарб на інші, українка-малярка лишається вірна давнім традиціям українським: по глухих селах, загублених десь у степу, далеко від міст — так мов би ми вглиб давніх часів віддалялись — бачимо, як українка вживає на своє малювання різнобарвних глин; а їх українці віддавна собі вподобали. Абож вона дає своє барвисте мальовання рослинними фарбами, соком з трав, ягід або квіток. І подібно, як пізнішими часами в XIX ст. у тканих килимах ніжні рослинні фарби замінено на яскраві анілінові, так само і в малюванні анілінові фарби мало не зовсім витиснули й рослинні, і фарби з різнокольорових глин (земляні фарби) по селах недалечко міст.

Є тепер села, де один ґатунок фарб витискає інший; цей переходовий момент дає мальовання мішаних фарб: глиняних, рослинних і анілінових (Капулівка, Олександрівка)[1].

І як на гаптування золотих та срібних ниток уживано, так

[1] Тільки ж немає села, де б не знайшлося мальовання, виконаного фарбами з глин; вживають їх звичайно й далі щонайбідніші селянки, не маючи за що купити фарб з аніліни.